

УДК 130.2

Чоп Т.О. асистент кафедри українознавства та філософії

Тернопільський національний технічний університет, Україна

ТЕХНІКА В ТЕОРЕТИЧНІЙ КОНЦЕПЦІЇ ФУТУРИЗМУ

Chop T. assistant at the department of Philosophy and Ukrainian Studies

TECHNOLOGY IN THE THEORETICAL CONCEPT OF FUTURISM

Переусвідомлення та ціннісне переозначення техніки в культурному просторі людського життя оригінально здійснює ХХ століття. В межах авангардного дискурсу навколо цієї теми розгортаються релігійний, соціальний, антропологічний та культурологічний діалоги. І незважаючи на діаметрально протилежну оцінку, важливість цього явища усвідомлюється на всіх рівнях існування. Як опосередковуючий принцип між людиною і природою, технічне інтерпретується в якості найбільш глобального чинника нового століття, яке повністю змінило ритм та сенс людського життя. Практично, саме техніка, її потужний розвиток на межі століть сформував світогляд, який надалі породив футуризм.

В футуристичній концепції техніка виступає антитезою до традиційного. Техніка приваблює футуризм своїми якостями: швидкістю, дією, лаконічністю. Крім того, сама механічна форма є прикладом досконалого організму. За аналогією, футуризм розбирає живопис та поезію на окремі значимі елементи: крапка, лінія, слово, літера, звук – все це має вагу, а отже вимагає дослідження. Кожна з цих частин, як в техніці, при особливому поєднанні може дати новий результат, і звідси в футуризмі зростає значення експерименту. Перманентний пошук та оновлення - лозунг футуристичного руху, що прекрасно демонструється діяльністю кверо та панфутуризму М. Семенка, стилістичними варіаціями Д. Бурлюка, К. Малевича, О. Екстер, О. Богомазова. Технічність в українському футуризмі є символом кардинально іншого відтворення смислового контексту. Італійський футуризм, перемагаючи залежність мистецтва від природи і людини, попадає в нову залежність від машинної предметності. Техніка відіграє роль інструменту оволодіння простором та часом. А проблема «Людина і техніка» переформовується на «Людина-машина». Відголоски цієї концепції, як зазначає О. Оніщенко, лежать у ідеях Ламетрі (пр.«Людина-машина»). Саме ж розгортання ідеї «людини-автомата», як наслідок активного процесу дегуманізації мистецтва, доходить в творчості італійського футуризму, до абсолютної «естетизації потворного» (Л.Левчук) [Естетика, Левчук, 371]. Італійський футуризм ставить перед мистецтвом нову мету: бути відображенням процесу становлення сучасного світу. «Психологія людини» в лідера італійських футуристів Т. Марінетті замінена «примхливим диханням двигуна», в мистецтві напряму возвеличуються агресія, сила, міць і, звичайно, маскуліність.

Натомість український футуризм, в якому техніка також виступає джерелом натхнення, одухотворює машину, насичує технічний урбанізований світ тією вітальною енергією, яка ближче до людського ества, а не бездушного металевого скелету. В К. Малевича, живопис якого використовував певні кубістичні прийоми, що були частиною естетики «техніцизму» французьких кубістів (Ф. Леже), ті ж самі кубістичні форми не створювали ефекту механістичності, а радше були способом узагальнення, спроби виведення елементів картини на знаковий рівень. Саму творчість Ф. Леже, Малевич сприймає як «живописне барвисте поле» [Малевич і Україна, 231]. Сам легендарний «Чорний квадрат» митця тлумачиться як «узагальнений образ індустріальної технології, що оперує стандартними вузлами та деталями» і який є символом втрати духовного виміру. В свій футуристичний період, Малевич, як і більшість авангардистів, захоплюється та надихається процесом технічного розвитку,

його надзвичайним перетворенням образу міста: «Місто, - пише він, - немов павук обплутує провінцію телеграфними дротами і влаштовує на ній залізницю і перетягає цю провінцію по залізницях, як павук муху, до свого центру, перероблюючи її у своїй центрофузі, обертає крихкотілість її на енергійну лінію» [2,225]. Проте згодом, подорожуючи українськими селами, він усвідомлює і альтернативні якості «техніцизму»: агресивність та безжалісність, з якою техніка руйнує гармонію співіснування сільської культури та природи. Можна з впевненістю сказати, що створений Малевичем супрематичний ордер, як данина машинному виробництву, породженому ним новому типу свідомості, дав світу прості геометричні форми, зрушення об'ємів, їхнє поєднання у просторі як композиційного цілого, здатного бути осягненим з усіх точок огляду. Ідеальне поєднання технічного та природнього в футуристичному дискурсі є частиною їхньої онтологічної утопії. Специфічне відношення футуризму до майбутнього, мистецтвом якого вони зголошувались бути, орієнтувалось власне на побудову оновленої, але надреальної моделі світу. Формування концепції «Новий світ – нове мистецтво» притаманне як українському, так і італійському футуризму. Проте сама структура цього процесу кардинально відрізняється у вітчизняного та європейського варіанту. Італійські маніфести наповнені лозунгами, в яких побудова нового може пройти тільки через глобальний конфлікт з Сущим. Ідея удосконалення людської природи в числі магістральних ідей того часу, зауважує І. Іванюшина. Як доказ, вона порівнює висловлювання А. Бергсона стосовно створення «Homo faber» штучних інструментів, які розширюють фізичні можливості людини (машину, мікроскоп, літак) з більш далекоглядними міркуваннями М. Федорова про оволодіння можливістю створювати собі органи, та думками П. Флоренського про співпрацю органічної та неорганічної природи. Проект удосконалення людської природи мав закінчитись в футуристичній утопії здатністю до безсмертного існування. Подолання смерті, старіння в різних формах проходить через кубофутуристичні маніфести та твори. «Механічна» людина італійських футуристів не знаходить підтримки у гілейців та панфутуристів. Техніка сприймалась ними як символ нового, майбутнього, яке вони маніфестували, але з певними одухотвореними, антропоморфними характеристиками. Так у Семенка образи техніки завжди супроводжуються людиновимірними характеристиками: «Залізні коні», «субстанціональність металу», «пробіг гуркотно автомобіль», «неживі птахи аеропланні», «бетонні поеми». З іншого боку, техніка відтворюється як ворожий об'єкт, який пригнічує і видозмінює природню основу життя.

Таким чином, захоплення футуристів технікою дало можливість створити в футуризмі низку інноваційних експериментів як в літературному, так і живописному футуризмі. Відношення до мистецтва як до матеріалу, яке можна довільно змінювати, деформувати, сполучати, призвело до вибуху надзвичайних відкриттів в футуристичній творчості, які, навіть зважаючи на доволі відносну популярність, стали перехідною ланкою до виникнення постмодерного, некласичного мистецтва.

Літератури

1. Горбачов Д. «Він та я були українці» Малевич та Україна. – К., 2006
2. Маркаде В. Селянська тематика в творчості Каземира Севериновича Малевича// Горбачов Д. «Він та я були українці» Малевич та Україна. – К., 2006. С. 218-226
3. Маркаде Ж.-К. Фернан Леже і Росія // Горбачов Д. «Він та я були українці» Малевич та Україна. – К., 2006. С. 227-232